

**AUDITORIYA VA AUDITORIYADAN TASHQARIDA O‘QUV MASHG‘ULOTLARINI
INNOVATSION TEXNOLOGIYA VA METODLAR ASOSIDA LOYIHALASHTIRISH****Xidirova Dildora Zayniddinovna***Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti
pedagogika fanlari falsafa doktori (PhD), dotsenti.***Po‘latova Sevara Sunnatillayevna***Qarshi davlat universiteti “Xorijiy tillar” fakulteti
“Filologiya va tillarni o‘qitish” yo‘nalishi 2-kurs talabasi.***Xamrayeva Guli Oybekovna***Qarshi davlat universiteti “Pedagogika” fakulteti
“Amaliy psixologiya” yo‘nalishi 2-kurs talabasi.*

Annotatsiya. *Auditoriyadan tashqarida bo‘lgan faoliyatning turli yo‘nalishlari bilan uzviy ravishda shug‘ullanadigan, talabalar nafaqat o‘z kasbiy faoliyatlarini egallabgina qolmay, balki ma‘naviy rivojlanishining yangi darajasiga ko‘tariladilar. Shu munosabat bilan auditoriyadan tashqari mashg‘ulotlar to‘g‘ri tashkil etilgan taqdirda o‘quv fanlari mazmunining mantiqiy davomiga aylana olishi lozim. Agar ta‘lim jarayonida loyihalar tizimini o‘quv rejasiga muvofiq ravishda fan tayyorlay olish yo‘nalishi, fan modullari hamda fanlararo loyihalarni ishlab chiqish orqali amalga oshirish lozim bo‘lsa, auditoriyadan tashqari bo‘lgan loyihalarni auditoriyadan tashqari holatda alohida mustahkamlay olish lozim.*

Kalit so‘zlar: *Ta‘lim, kasbiy, o‘quv, amaliy, jarayon, auditoriya, mashg‘ulotlar, tahlil, loyiha, fanlar, talabalar, tamoyillar, o‘qituvchi.*

Auditoriyadan tashqarida bo‘lgan faoliyatning turli yo‘nalishlari bilan uzviy ravishda shug‘ullanadigan, talabalar nafaqat o‘z kasbiy faoliyatlarini egallabgina qolmay, balki ma‘naviy rivojlanishining yangi darajasiga ko‘tariladilar. Shu munosabat bilan auditoriyadan tashqari mashg‘ulotlar to‘g‘ri tashkil etilgan taqdirda o‘quv fanlari mazmunining mantiqiy davomiga aylana olishi lozim. Agar ta‘lim jarayonida loyihalar tizimini o‘quv rejasiga muvofiq ravishda fan tayyorlay olish yo‘nalishi, fan modullari hamda fanlararo loyihalarni ishlab chiqish orqali amalga oshirish lozim bo‘lsa, auditoriyadan tashqari bo‘lgan loyihalarni auditoriyadan tashqari holatda alohida mustahkamlay olish lozim.

Tadqiqotimizcha bunday mustahkamlanish auditoriyadan tashqari bo‘lgan loyihalarni amalga oshirishga qaratilgan bo‘lib, talabalarning birgalikdagi faoliyati ham bo‘lishi mumkin.

Yuqoridagi pozitsiyalardan kelib chiqib, tashkiliy-pedagogik shartlardan biri – auditoriya hamda auditoriyadan tashqari bo‘lgan mashg‘ulotlar mazmunini shaxsiy

ahamiyatga ega bo‘lgan hamda kasbiy yo‘naltira olinadigan loyihalar tizimi bilan boyitib boriladi.

Tadqiqotning amaliyoti bilan bog‘liq ko‘rinishda, loyihalash faoliyati tizimini tashkil eta olishni loyihalar majmuasi sifatida ko‘rib chiqish tadqiqotga yanada qiziqish uyg‘otadi.

Bugungi kunda “majmua” tushunchasi umumiy ilmiy ta‘rifga ega emas, ko‘pincha majmua va tizimni taqqoslash, shuningdek, integratsiyalashgan va tizimli yondashuv, ularni umumlashtirish yoki umumlashtirish orqali ularning farqlarini ta‘kidlash nazarda tutiladi. N.A.Muslimov, M.B.Urazovalar ushbu xususiyatlarning farqlarini ajratib ko‘rsatadilar, bular: 1) katta amaliy yo‘nalish; 2) integral yondashuvning sub‘ektiv tabiatidir. Ko‘rib chiqilayotgan yondashuvlar o‘rtasidagi munosabatlarning batafsil tahlilini taqdim eta oladi hamda yondashuvlarning ajralib turadigan ob‘ektlari sifatida ular o‘rtasidagi farqni, qisqacha sabab-natija munosabatlari bilan tavsiflangan hamda integratsiyalashgan yondashuvning ko‘proq bo‘lgan amaliy yo‘nalishini, yaxlitligini ta‘kidlab beradi. Ushbu ilmiy tadqiqotning muhim omillari:

- o‘rganilayotgan ob‘ektning yaxlit ekanligi tizimni faqat auditoriya hamda auditoriyadan tashqari bo‘lgan loyihalash faoliyatining birligida samarali deb hisoblash imkonini beradi;

- loyihalash faoliyati tizimini joy va vaqt nuqtai nazaridan ko‘rib chiqish bizga kerak bo‘lgan loyihalarning asosiy yo‘nalishini - bo‘lajak muhandislik kasbiy faoliyatidan kelib chiqib o‘rganish imkoniyatini ochib beradi;

- talabalar uchun loyihalarning shaxsiy yo‘nalishi hamda shaxsiy ahamiyatlari muhim omillardan biri sanaladi.

1-jadval.

Loyihalash tizimini tashkil etishning asosiy tamoyillari

Tamoyillar	Mazmuni
Izchillik tamoyili	loyiha faoliyatini bo‘lajak muhandislik ta‘limi talabalari uchun shaxsiy yo‘nalish va loyihalarning shaxsiy ahamiyati asosida tarkib topgan tizim sifatida belgilash, shuningdek, bo‘lajak kasbiy faoliyat talablarini inobatga olgan va unga yo‘naltirilgan loyihalar
Murakkablik tamoyili	o‘quv faoliyati materiallarining o‘zaro bog‘liqligida kuzatilishi mumkin, fanning o‘quv dasturining modullari, ta‘limning maqsadi, uning o‘zaro bog‘liqligini aks ettiruvchi muhandislik ta‘lim yo‘nalishlari bo‘g‘usi mutaxassislarining loyihalash kompetentligini rivojlantirishga yo‘naltirilgan (Auditoriya va auditoriyadan tashqari mashg‘ulotlarni loyihalash faoliyati orqali amalga oshiriladi).

Belgilangan tamoyillar asosida "boyitish" atamasi bu – birinchi tashkiliy-pedagogik shartning mohiyati to‘liq aks ettiradi. Boyitish ta‘limning mazmunini sifat jihatidan qayta tashkil etish bo‘yicha harakatlarning ketma-ketligini o‘z tarkibiga oladi, bunda u

talabaning shaxsiy o'sishi maqsadiga to'liq javob bera oladi hamda ushbu holatda loyihalash kompetentligining takomillashishiga ko'maklashadi.

Shu munosabatda boyitish quyidagi qisimlarga bo'linadi: ta'lim jarayonida shaxsiy ahamiyatga molik hamda kasbiy yo'naltirilgan loyihalar tizimini ishlab chiqish sanaladi.

Loyihalash tizimini yaratishda amalga oshirilayotgan ishlardan biri bu – kadrlar tayyorlashning muhandislik yo'nalishidagi talabalarni qayta o'qitish jarayonini modernizatsiya etishdir. Tadqiqotimiz jarayonida biz O.B.Kapichnikovaning modernizatsiya ta'rifi yuzasidan "zamonaviy talablar hamda me'yorlarga, shu bilan birga, ma'lum sifat ko'rsatkichlariga ega o'zgartirish, rivojlantirish" tushuniladi, degan fikriga qo'shilamiz, bu quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- ta'limning ma'lum bir yo'nalishi bo'yicha loyihalash kompetentligini rivojlantirish bilan bog'liq ehtiyojlar va kamchiliklarni aniqlash;

- loyihalash kompetentligini rivojlantirishga yo'naltirilgan fanni joriy etish niyatini tayyorlash yo'nalishining birinchi yilidagi o'quv jarayonining asosiy fanlari bo'yicha o'qituvchilar bilan muhokama qilish va natijada o'quv jarayonida fanlararo aloqalarni izlash, loyihani amalga oshirish;

- loyihalar tizimi orqali auditoriya va auditoriyadan tashqari faoliyatni integratsiyalash mexanizmlarini izlash va ochish;

- talabalar hamjamiyatini, shu jumladan, yuqori kurs talabalarini loyihalash faoliyati ishtirokchilari sifatida ko'rib chiqish;

- ko'rib chiqilayotgan masalalar doirasida ish beruvchi bilan aloqalarni o'rnatish va qo'shma loyihalar jamg'armasini konkretlashtirish, shuningdek, loyihalash faoliyatining turli bosqichlarida ish beruvchilar vakillarining ishtirokini ta'minlash.

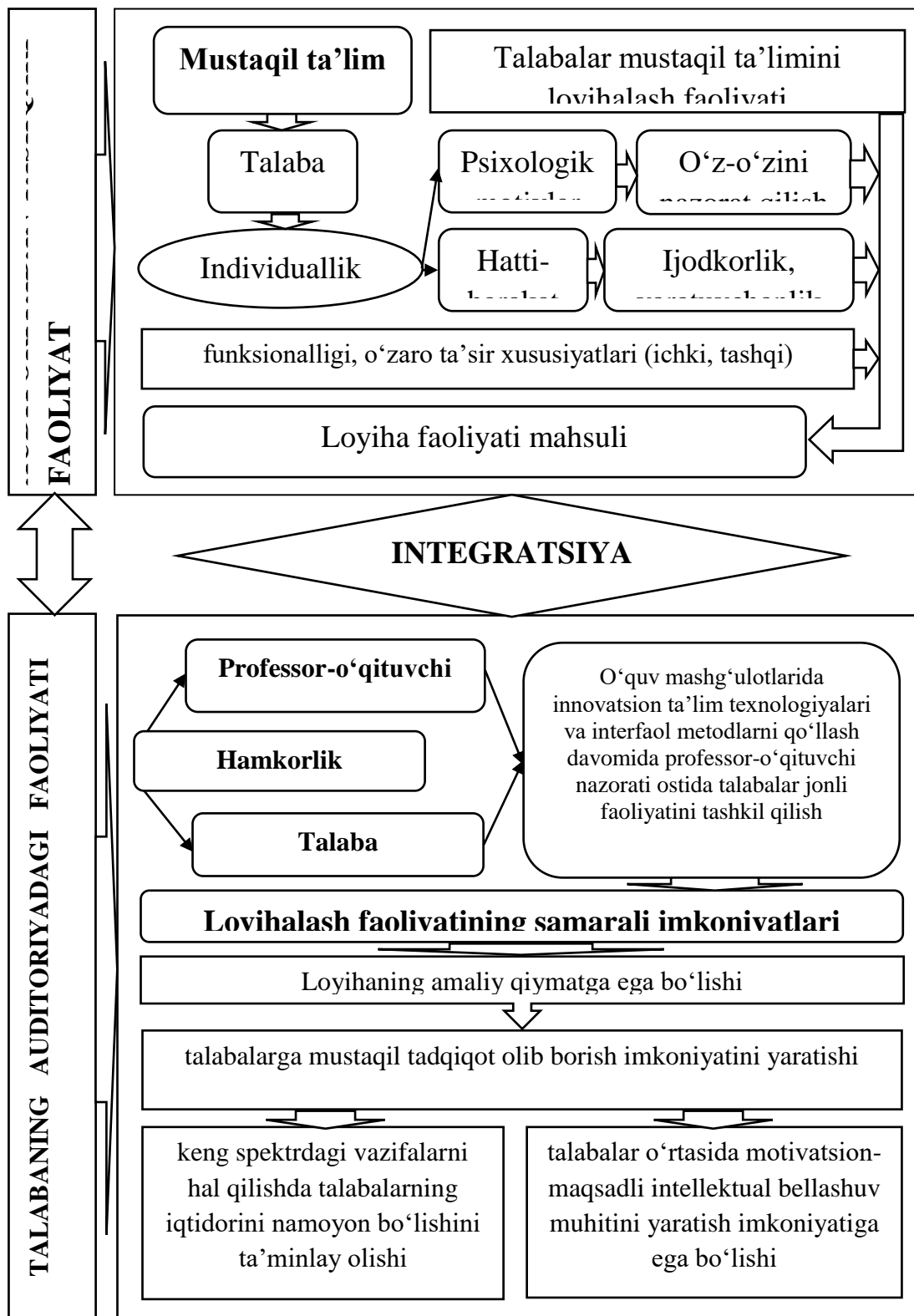
Tanlangan harakatlar tadqiqot uchun muhim bo'lgan tamoyillarni belgilaydi.

Loyihalar tizimini qurishda loyihalash faoliyatining xususiyatlarini, shuningdek, auditoriya va auditoriyadan tashqari jarayonlarning imkoniyatlarini hisobga olish kerak.

Tuzib chiqilgan tashkiliy-pedagogik shart-sharoit 1-rasmda ko'rsatib berilgan talabalarining loyihalash kompetentligini oshirishga yo'naltirilgan auditoriya hamda auditoriyadan tashqari bo'lgan loyihalash jarayonini integratsiyalashning algoritmidagi o'z aksini topadi.

Bizning ta'rifimizcha, talabalarining loyihalash jarayonini muntazam ravishda amalga oshirishda quyidagilarga alohida e'tiborni qaratish lozim:

- loyihalash faoliyati usullarini o'zlashtira olish;
- loyihalash faoliyati bilan bog'liq bo'lgan omillarni to'plash;
- mustaqil ravishda bajariladigan loyihalarni o'rganish hamda bajarilishini kuzatib borish, sifatini tahlil etish;
- loyihani amalga oshirishga harakat qilish.

1-rasm. Talabalarning auditoriya va auditoriyadan tashqari faolivati loyihalash algoritmi

Bundan kelib chiqib, fan doirasida o'quv materialini tushunishga (hayotiy tajribaga tayanish orqali) tayyorlikni paydo qilish mantiqiydir; ijodiy izlanish holatlarini rivojlantirish (ijodiy fikrlashni oshirishga yo'naltirilgan usullardan o'z vaqtida foydalanish); loyihalashdagi shaxsiy ahamiyatni tarkib toptirish (faoliyatni sinfli tashkil qilish orqali); loyihani amalga oshirish faoliyatida o'qitish talablarini taqdim etish zarur bo'ladi.

A.A.Vasilev auditoriyadan tashqari guruh mashg'ulotlarning maqsadlari kasbiy o'zini o'zi belgilay olish sharoitida aniqlab olinishi lozimligini ta'kidlaydi, sababi bu talabalarning malakali kadr bo'lishlari uchun ijobiy motivlarni shakllantiradi. A.A.Verbskiy ta'kidlab o'tadiki, oliy ta'limdagi o'quv jarayoni birinchi kursdan boshlab talabaning kelajakdagi kasbiy faoliyatini modellashtirish orqali ishlab chiqarishga izchil tizimli yondashish yo'lidan borishi kerak. Biz mualliflarning fikriga qo'shilamiz va loyihalar tizimini yaratish jarayonida kasbiy yo'nalishni u yoki bu darajada ushlab turishni mantiqiy, deb hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, loyihalar tizimini ishlab chiqishda e'tiborga molik bo'lgan asosiy boshlang'ich nuqtalarni ajratib ko'rsatishimiz lozim: o'quv materialini idrok etishga tayyorlikni shakllantira olish; ijodiy izlanish jarayonlarini ishlab chiqish; dizayndagi shaxsiy ahamiyatni shakllantirish; loyihani amalga oshirish jarayonida o'qitish talablari hamda operativ nazoratni taqdim qilish; kasbiy yo'nalishdagi masalalarga e'tiborni qaratish; muvaffaqiyatga turtki bo'lishi lozim bo'lgan xatti-harakatlarni inobatga olish. Talabalik vaqtining yosh xususiyatlarini tahlil etib chiqish jarayonidan ko'rinib turiptiki, ijtimoiy tajribani o'zlashtira olgan yoshlar shaxsning shakllanishida uning ichki dunyosi, ichki mavqei o'zgarish orqali ro'y beradi. Shunisi e'tiborga loyiqki, to'plangan tajriba, agar u insonning o'zi uchun qadrlil bo'lsa, unda ahamiyatli bo'ladi

ADABIYOTLAR

1. Rakhimov O. D. et al. Klassifikatsiya pedagogicheskikh tekhnologiy i tekhnologiya problemnogo obucheniya //Problemy sovremennoy nauki i obrazovaniya. – 2020. – T. 2. – №.147.–S.59-62.
2. Xidirova Dildora Zayniddinovna. O'QUV MASHG'ULOTLARINI INNOVATSION TEXNOLOGIYA VA METODLAR ASOSIDA LOYIHALASHTIRISH // INNOVATIVE DEVELOPMENT IN EDUCATIONAL ACTIVITIES .2024/4. 4-14.
3. Rakhimov O. D. et al. Unused opportunities: distance education in Uzbekistan //Scientific journal.–2021.–№.3.–S.58.
4. Rakhimov O.D., Berdiyev Sh.J., Rakhmatov M.I., Nikboev A.T. Foresight In The Higher Education Sector of Uzbekistan: Problems and Ways of Development.

//Psychology and Education Journal.2021.58(3),P.957-968.DOI:10.17762/pae.v58i3.30294.

5. Raximov O. i dr. Usovershenstvovanny nasos dlya transportirovki jidkix kormovyx smesey po trubam na fermax //Set konferensiy E3S. – EDP Sciences, 2021. – Т. 263. – S.04046.

6. Рахимов Зокир Тоштемирович, Хидирова Дилдора Зайниддиновна. ПРОБЛЕМЫ НАУКИ // ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ – ФАКТОР РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ. 2020. 58-61. <https://cyberleninka.ru/article/n/pedagogicheskie-tehnologii-faktor-razvitiya-obrazovaniya>

7. РАХИМОВ ЗОКИР ТОШТЕМИРОВИЧ, ХИДИРОВА ДИЛДОРА ЗАЙНИДДИНОВНА. СОВРЕМЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ // ПЕДАГОГИКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПСИХИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ УЧИТЕЛЯ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ. 2019. 14-17. <https://naukaip.ru/wp-content/uploads/2019/04/%D0%9C%D0%9A-537.pdf#page=14>

8. Д.З. Хидирова. РАЗВИТИЕ ПРОЕКТНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ // СРЕДНЕЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ. 2021. 51-53. <https://elibrary.ru/item.asp?id=47314796>

9. Xidirova D., Muradov S. O ‘zbekiston respublikasi hududida seysmoaktiv hududlar va zilzilaning xavfiligi //Innovative Development in Educational Activities. – 2024. – Т. 3. – №. 2. – С. 167-172.

10. Rakhimov Oktyabr Dustkabilovich. Khidirova Dildora Zayniddinovna. Main Criteria of Quality and Efficiency of Education In the Higher Education System // EXCELLENCIA: INTERNATIONAL MULTI-DISCIPLINARY JOURNAL OF EDUCATION. 2023. 450-453 <http://multijournals.org/index.php/excellencia-imje/article/view/144>

11. TEXNIKA OLIY TA'LIM MUASSASALARI TALABALARINING LOYIHALASH KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH MODELI. X.D.Zayniddinovna. International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING 3 (2). 2023.

12. K.D. Zayniddinovna. The Importance of the Design of the Pedagogical Process in Improving the Quality of Education // Journal of Pedagogical Inventions and Practices 7, 2022. 261-266.

13. Д.З. Хидирова. DESIGNING THE PEDAGOGICAL PROCESS IN THE CONTEXT OF EDUCATIONAL INNOVATIONS // Современное образование (Узбекистан), 2021. 39-46.

14. Д.З.Хидирова. ПЕДАГОГИК ЖАРАЁННИ ЛОЙИХАЛАШТИРИШ ТАЪЛИМ ИННОВАЦИЯСИ СИФАТИДА // Современное образование (Узбекистан), 2021. 39-46.

15. TALABALARNING LOYIHALASH KOMPETENTLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA INTEGRATSION YONDASHUV. DZ Xidirova. Innovative Development in Educational Activities 3 (3), 357-367. 2024.
16. Xidirova Dildora Zayniddinovna. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ // ТЕХНИКА ОЛИЙ ТА’ЛИМ MUASASALARIDA TAXSIL OLAYOTGAN TALABALARNING LOYIHALASH KOMPETENTLILIGINI OSHIRISH. 2024. 136-143.
<http://www.newjournal.org/index.php/01/issue/view/313>
17. Xidirova Dildora Zayniddinovna. ТЕХНИКА ОЛИЙ ТА’ЛИМ MUASSASALARI TALABALARINING LOYIHALASH KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH MODELI // INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS. 2024. 573-580.
<https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR/article/view/3980>
18. Д.З. Хидирова. Олий касбий таълимда педагогик Технологияларини лойиҳалаш – ўқув масадига эришиш омили сифатида // KASB-HUNAR TA’LIMI 2 (0109), 2022. 149
19. Х.Д.Зайниддиновна. БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРНИ ЗАМОНАВИЙ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ҚЎЛЛАШГА ЎРГАТИШ // «НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ: ВЫЗОВЫ XXI века» 138 (378), 2019. 26
20. Д.З. Хидирова. ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ – ФАКТОР РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ. Проблемы науки 53 (5), 2020. 59-С.
21. Хидирова Дилдора Зайниддиновна. ПЕДАГОГИК ЖАРАЁННИ ЛОЙИҲАЛАШ ТИРИШ ТАЪЛИМ ИННОВАЦИЯСИ СИФАТИДА // ЗАМОНАВИЙ ТАЪЛИМ. – 2021. - №5 (102).
22. Хидирова Дилдора Зайниддиновна. БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРНИ ЗАМОНАВИЙ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ҚЎЛЛАШГА ЎРГАТИШ // V Международной научно-практической конференции «НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ: ВЫЗОВЫ XXI века». -2019. 26-С.
23. D.Z. XIDIROVA. МАКТАВ VA НАЙОТ // Bo'lajak o'qituvchilarnihg ta'lim jarayonini loyihalash madaniyatini shakllantirishga doir kompetensiyalarini rivojlantirish. 37. № 5 (169) // 2022.
24. XIDIROVA DILDORA ZAYNIDDINOVNA. THE NEED FOR THE USE OF DISTANCE LEARNING AND E-LEARNING LITERATURE IN THE DEVELOPMENT OF STUDENT CREATIVITY // «ГЛОБАЛЬНАЯ НАУКА И ИННОВАЦИЯ 2021: ЦЕНТРАЛЬНАЯ АЗИЯ» № 3(14). ОКТЯБРЬ 2021. 49-С.
25. Xidirova.D.Z. Pedagogik jarayonni loyihalashning zarur ahamiyati. // PEDAGOGIKA. 2/2022. 50-В.
26. Khidirova Dildora Zayniddinovna. Journal of Pedagogical Inventions and Practices

// The Importance of the Design of the Pedagogical Process in Improving the Quality of Education. 261-266. VOLUME 7, APRIL, 2022. TEXAS 75024

27. Дилдора Хидирова. ОРГАНИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА НА ОСНОВЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ // «ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ» 31 января 2020 года. 307-311-С.

28. Д.З.Хидирова. ЎҚУВ ЖАРАЁНИНИ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАР АСОСИДА ЛОЙИҲАЛАШТИРИШ ТАЪЛИМ ИННОВАЦИЯСИ СИФАТИДА. // “САМАРҚАНД ВИЛОЯТИНИ ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНТИРИШ:МУАММО ВА ЕЧИМЛАР” РЕСПУБЛИКА ИЛМИЙ - АМАЛИЙ АНЖУМАНИ МАТЕРИАЛЛАРИ 2020. 40-43-Б.

29. Xidirova D.Z. Gumanizmga asoslangan ta’lim jarayonini loyihalash madaniyatini rivojlantirish. //TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTLARI ILMIY-NAZARIY JURNALI. 2022. 6-son. 214-224-В.

30. Д. Хидирова. ПЕДАГОГНИНГ ДАРС ЖАРАЁНИДАГИ РУҲИЙ ҲОЛАТИ ВА УНИ ОШҚАРИШ ЙЎЛЛАРИ //“Харбий олий билим юртлари ва олий ўқув муассасаларида таълим беришнинг долзарб масалалари” Республика илмий услубий анжумани материаллари. Жиззах-2019. 140-144 б.

31. Xidirova Dildora Zayniddinovna. TA’LIM JARAYONINI TEXNOLOGIK LOYIHALASHTIRISH // “YUKSAK BILIMLI VA INTELLEKTUAL RIVOJLANGAN AVLODNI TARBIYALASH – MAMLAKATNI BARQAROR TARAQQIY ETTIRISH VA MODERNIZATSIYA QILISHNING ENG MUHIM SHARTI” MAVZUSIDAGI RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ANJUMANI MATERIALLARI (27 mart, 2020 y.)

32. Д.З.Хидирова. Олий таълим муассасаларида бўлажак ўқитувчиларнинг касбий компетентлигини шакллантириш. // TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYA. 2020/1-son. 26-В